

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

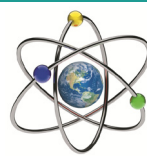
№8(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 92 sahifa,
24-avgust, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woosyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oliy badiiy-pedagogik ta'limda an'anaviy ustoz-shogird an'anasi va innovatsion klaster yondashuvi integratsiyasining metodologik asoslari	10
<i>Sultonov Xaytboy Eraliyevich</i>	
Ta'lim klasteri sharoitida bo'lajak fizika o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	14
<i>Xudoyberdiyeva Yulduz Xayrullo qizi</i>	
Ta'lim jarayonida raqamli platformalar va dasturiy ta'minotdan foydalanish pedagogik muammo sifatida....	19
<i>Tengelbayeva Dinora Muratovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarini ekologik ta'lim va tarbiyalashning muammo va yechimlari.....	25
<i>Abduraxmonova Muqaddas Oblokulovna</i>	
Axborotlashgan ta'lim muhitida telematika texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari va ularning talaba shaxsini rivojlanishidagi o'rni.....	30
<i>Botiraliyev Dildorbek Muzaffar o'g'li</i>	
Mehnat migratsiyasi fenomeni va oila dialektikasining pedagogik aspektlari: translokallik sharoitida farzand tarbiyasi va "intelektual transfer" mediatsiyasi.....	34
<i>K. B. Numanov</i>	
Maktab rahbarlarini karyera pog'onalari asosida tayyorlash tizimini takomillashtirishning ilmiy-amaliy asoslari	38
<i>Ismailov Abduvali Abdumalikovich</i>	
CEFR B1 mezonlari asosida 10 va 11-sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishda ijodiy topshiriqlarni loyihalash metodikasi	45
<i>Ergasheva Feruza Davlatali qizi</i>	
Talabalarda raqamli toliqish darajasi va unga ta'sir etuvchi omillarning tahlili	48
<i>Xamdamova Muazzamxon Xabibullo qizi</i>	
Metakognitiv kompetentlikning pedagogik mohiyati va raqamli ta'lim muhitida uni rivojlantirishning nazariy asoslari	52
<i>Mamatmurotova Muhlisa Kamol qizi</i>	
Maktabgacha ta'limdan boshlang'ich ta'limga o'tish davrida bolalarning kasbiy qiziqishlarini rivojlantirishning uzluksiz metodikasi	59
<i>Otabayeva Muazzam Abdumajidovna</i>	
Ishsiz ayollarda shaxsiylik va emotsional xususiyatlarni o'rganishning nazariy-metodologik asoslari	63
<i>Jurayeva Shaxnoza Saatmuradovna</i>	
Kasaba uyushmalari xodimlarida tashabbuskorlik va yetakchilik xususiyatlarini o'rganishning nazariy-metodologik asoslari	69
<i>Sharipov Hayotjon Safarovich</i>	
"Muqobil energiya manbalari" fanini mustaqil ta'lim asosida o'qitishning o'quv-metodik ta'minotini ishlab chiqish	75
<i>Abduqahhorova Munajat Abdulxafiz qizi</i>	
"Elektr ta'minoti" fanini o'qitishga mos yangi interfaol metod ishlab chiqish	79
<i>Baratova Madinaxon Paxridinovna</i>	
"Muqobil energiya manbalari" fanini o'qitish metodikasini kompetensiyaviy va raqamli yondashuvlar asosida takomillashtirish	83
<i>Jumayeva Farzona Behzodjon qizi</i>	
Oilada bolalarning emotsional rivojlanishining psixologik determinantlari	87
<i>Nurmatova Muxayyo Abdumalikovna</i>	

OILADA BOLALARNING EMOTSIONAL RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

Nurmatova Muxayyo Abdumalikovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

19.00.01. Psixologiya tarixi va nazariyasi

Umumiy psixologiya, Shaxs psixologiyasi ixtisosligi bo'yicha
mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarning oiladagi emotsional rivojlanishining asosiy psixologik omillari, ayniqsa ota-onalarning emotsional sezgirligi, bog'lanish sifati, ota-onalik uslublari, oilaviy muloqot, emotsional muhit, ota-onaning psixologik farovonligi va bolaning individual xususiyatlariga e'tibor qaratilgan. Zamonaviy psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emotsional rivojlanish bitta omil bilan belgilanmaydi, balki biologik moyilliklar, ota-ona va bola munosabatlari, oilaviy amaliyotlar va kengroq ijtimoiy muhitning uzluksiz o'zaro ta'siri orqali yuzaga keladi. Maqolada bolalar rad etilish yoki jazolanishdan qo'rqmasdan his-tuyg'ularini ifoda eta oladigan psixologik jihatdan xavfsiz oilaviy muhitni yaratish muhimligi ta'kidlangan. Ushbu determinantlarni tushunish, ayniqsa, bolalarning emotsional qobiliyatini, chidamliligini va uzoq muddatli psixososyal farovonligini mustahkamlashga qaratilgan dalillarga asoslangan psixologik va ta'lim aralashuvlarini ishlab chiqish uchun juda muhimdir.

Kalit so'zlar: bolalarning emotsional rivojlanishi, oilaviy muhit, psixologik determinantlar, emotsional tartibga solish, bog'lanish, ota-onalik uslubi, ota-onaning javob berish qobiliyati, oilaviy muloqot, emotsional muhit, bolalar farovonligi, emotsional qobiliyat, chidamlilik.

Abstract: This article focuses on the main psychological factors of children's emotional development in the family, especially parents' emotional sensitivity, attachment quality, parenting styles, family communication, emotional environment, parents' psychological well-being, and individual characteristics of the child. Modern psychological research suggests that emotional development is not determined by a single factor, but occurs through the continuous interaction of biological predispositions, parent-child relationships, family practices, and the broader social environment. The article emphasizes the importance of creating a psychologically safe family environment in which children can express their feelings without fear of rejection or punishment. Understanding these determinants is particularly important for the development of evidence-based psychological and educational interventions aimed at strengthening children's emotional capacity, resilience, and long-term psychosocial well-being.

Key words: children's emotional development, family environment, psychological determinants, emotional regulation, attachment, parenting style, parental responsiveness, family communication, emotional environment, child well-being, emotional competence, resilience.

Аннотация: В данной статье рассматриваются основные психологические факторы эмоционального развития детей в семье, в частности эмоциональная чувствительность родителей, качество привязанности, стили воспитания, семейное общение, эмоциональная среда, психологическое благополучие родителей и индивидуальные особенности ребенка. Современные психологические исследования показывают, что эмоциональное развитие определяется не одним фактором, а происходит в результате непрерывного взаимодействия биологических предрасположенностей, взаимоотношений между родителями и детьми, семейных практик и более широкой социальной среды. В статье подчеркивается важность создания психологически безопасной семейной среды, в которой дети могут выражать свои чувства, не опасаясь отвержения или наказания. Понимание этих детерминантов особенно важно для разработки научно обоснованных психологических и образовательных вмешательств, направленных на укрепление эмоционального потенциала детей, их устойчивости и долгосрочного психосоциального благополучия.

Ключевые слова: эмоциональное развитие детей, семейная среда, психологические детерминанты, эмоциональная регуляция, привязанность, стиль воспитания, родительская отзывчивость, семейное общение, эмоциональная среда, благополучие ребенка, эмоциональная компетентность, устойчивость.

KIRISH

Emotsional rivojlanish bolalik rivojlanishining markaziy o'lchovidir, chunki u bolalarning o'zlarini qanday tushunishiga, munosabatlarni o'rnatishiga, stressli vaziyatlarga qanday munosabatda bo'lishiga va o'zgaruvchan ijtimoiy muhitga moslashishiga ta'sir qiladi. Bolalik davrida shaxslar asta-sekin emotsional holatlarni aniqlash va farqlash, his-tuyg'ularni ijtimoiy jihatdan mos ravishda ifoda etish, emotsional reaksiyalarni tartibga solish, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va qaror qabul qilishda va shaxslararo muloqotda emotsional ma'lumotlardan foydalanish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Bu qobiliyatlar psixologik chidamlilik, ijtimoiy qobiliyat, akademik moslashuv va keyinchalik ruhiy farovonlik uchun muhim asos yaratadi. Natijada, bolalarning emotsional rivojlanishini belgilovchi omillarni o'rganish zamonaviy rivojlanish va oilaviy psixologiyada tobora muhim masalaga aylanib bormoqda.

Oila bu jarayonda ayniqsa muhim o'rin tutadi. Boshqa ko'plab ijtimoiy muhitlardan farqli o'laroq, oila bolalarga rivojlanishning eng dastlabki va eng sezgir davrlarida uzluksiz shaxslararo muloqotni ta'minlaydi. Ota-onalar va boshqa oila a'zolari bilan kundalik muloqot orqali bolalar kattalarning g'azab, mehr, umidsizlik, xavotir, hamdardlik va boshqa his-tuyg'ularni qanday ifoda etishini kuzatadilar. Ular shuningdek, his-tuyg'ular qanday muhokama qilinishi, talqin qilinishi, qabul qilinishi yoki bostirilishini o'rganadilar. Shunday qilib, oila nafaqat ijtimoiylashuv instituti, balki bolalarning emotsional xatti-harakatlarining birinchi modellarini rivojlantiradigan muhim emotsional o'rganish muhiti sifatida ham ishlaydi.

Zamonaviy rivojlanish psixologiyasi bolalarning emotsional rivojlanishini tobora ko'proq individual xususiyatlar va atrof-muhit ta'siri o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sir natijasi sifatida ko'rib chiqmoqda. Bolaning fe'l-atvori, biologik sezgirlik, kognitiv rivojlanishi va oldingi tajribalari emotsional reaksiyalarga ta'sir qilishi mumkin; ammo, bu xususiyatlar ma'lum munosabatlar va ijtimoiy sharoitlarda rivojlanadi. Shuning uchun ota-ona va bola munosabatlarining sifati emotsional tartibga solishning rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi yoki cheklashi mumkin. Issiqlik, sezgirlik, doimiy qo'llab-quvvatlash va ota-onalarning tegishli javob berish qobiliyati bolalar asta-sekin emotsional qo'zg'alishni boshqarishni va qiyin tajribalarga dosh berishni o'rganishlari mumkin bo'lgan sharoitlarni yaratadi. Aksincha, doimiy dushmanlik, rad etish, emotsional jihatdan yetarli emaslik, nomuvofiq intizom yoki haddan tashqari psixologik nazorat emotsional tartibga solishni qiyinlashtirishi mumkin.

Qo'shilish nazariyasi bu jarayonlarni tushunish uchun muhim nazariy asos yaratadi. Qo'shilish nuqtai nazaridan, bolalar asosiy parvarishchilar bilan takroriy o'zaro ta'sirlar orqali o'zlari va boshqa odamlar haqida taxminlarni rivojlantiradilar. Vasiylar bolalarning emotsional va jismoniy ehtiyojlariga doimiy va sezgir munosabatda bo'lganda, bolalarda tadqiqot, muloqot va emotsional tartibga solishni osonlashtiradigan xavfsizlik hissi paydo bo'lishi ehtimoli ko'proq. Bunday javob berishning yo'qligi hissiyotlarni boshqarish va ishonchli shaxslararo munosabatlarni o'rnatishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, bog'lanish xavfsizligi oiladagi emotsional rivojlanishning muhim psixologik omillaridan biri deb hisoblanishi kerak.

Yana bir muhim omil - bu oilaning emotsional muhiti. Emotsional muhit oilaviy hayotni tavsiflovchi emotsional o'zaro ta'sirlar, muloqot, qo'llab-quvvatlash, mojarolar va psixologik xavfsizlikning umumiy naqshini anglatadi. Qo'llab-quvvatlovchi oilaviy muhit bolalarga kattalardan tegishli ko'rsatmalar olish bilan birga qayg'u, qo'rquv, g'azab yoki umidsizlikni ifoda etish imkonini beradi. Bunday tajribalar bolalarga his-tuyg'ularning o'zi ham salbiy yoki xavfli emasligini va emotsional javoblarni konstruktiv boshqarish mumkinligini tushunishga yordam beradi. Aksincha, tez-tez mojarolar, emotsional bostirish, oldindan aytib bo'lmaydigan reaksiyalar yoki dushmanona muloqot bilan tavsiflangan oilalar bolalarda emotsional ishonchsizlikning kuchayishi sharoitlarini yaratishi mumkin.

Bolalarning emotsional rivojlanishini o'rganishda ota-onalarning psixologik farovonligi ham e'tiborga olinishi kerak. Ota-onalarning o'zlarining emotsional tartibga solishlari va shaxslararo xatti-harakatlari bolalar o'sadigan emotsional muhitga ta'sir qiladi. O'zlarining emotsional reaksiyalarini tartibga sola oladigan va stressli vaziyatlarga konstruktiv javob bera oladigan kattalar bolalarga muhim xulq-atvor modellarini taqdim etishlari mumkin. Aksincha, ota-onalarning doimiy emotsional qiyinchiliklari, og'ir stress yoki beqaror oilaviy munosabatlar ota-ona va bola o'rtasidagi muloqot sifatiga va emotsional javob berishga ta'sir qilishi mumkin. Bu ota-onalar mukammal emotsional nazoratni namoyish etishlari kerak degani emas; aksincha, mojarodan keyin konstruktiv tuzatish va xatolarni tan olish qobiliyati bolalar uchun qimmatli saboqlarga aylanishi mumkin.

Ushbu mavzuning dolzarbligi zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlar kontekstida yanada oshdi. Bugungi kunda bolalar texnologik o'zgarishlar, oilaviy muloqotning o'zgaruvchan shakllari, ortib borayotgan ta'lim talablari va ijtimoiy o'zaro ta'sirning turli shakllari bilan tavsiflangan muhitda rivojlanadilar. Bu sharoitlar emotsional kompetentsiyani muvaffaqiyatli moslashish uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, raqamli muloqot va ekranga asoslangan faoliyatlar to'g'ridan-to'g'ri oilaviy munosabatlarining miqdori va sifatini o'zgartirishi mumkin, bu esa oilada mazmunli emotsional muloqotni saqlab qolishni ayniqsa muhim qiladi.

Shunga ko'ra, ushbu tadqiqotning maqsadi oilada bolalarning emotsional rivojlanishining asosiy psixologik omillarini o'rganish va oilaviy munosabatlar va ota-onalik amaliyoti emotsional xabardorlik, emotsional tartibga

solish, empatiya, chidamlilik va ijtimoiy kompetentsiyani shakllantirishga hissa qo'shadigan mexanizmlarni aniqlashdir. Tadqiqot bolalarning emotsional rivojlanishini individual moyilliklarning o'zaro ta'siri va bolaning bevosita munosabatlar muhiti sifati natijasida yuzaga keladigan dinamik jarayon sifatida tushunish yaxshiroq degan taxminga asoslangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy psixologik tadqiqotlar bolalarning emotsional rivojlanishini individual xususiyatlar va oilaviy muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sir ta'sirida dinamik jarayon sifatida ko'rib chiqadi. Eng muhim omillar qatoriga bog'lanish xavfsizligi, ota-onalarning emotsional javob berish qobiliyati, ota-onalarning tarbiya amaliyoti, oilaviy muloqot, ota-onalarning emotsional muhiti va oilaning emotsional muhiti kiradi.

Bog'lanish nazariyasi ota-onalarning sezgir va izchil javoblari bolalarning psixologik xavfsizligi va hissiyotlarni boshqarish qobiliyatiga hissa qo'shishini ta'kidlaydi. Kuk va boshqalar tomonidan olib borilgan meta-analitik sharh shuni ko'rsatdiki, xavfsiz bog'lanish bolalarda ijobiyroq emotsional tajribalar va moslashuvchanroq hissiyotlarni boshqarish strategiyalari bilan bog'liq ^[1]. Yaqinda o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning o'zlarining hissiyotlarni boshqarish qobiliyatlari ularning bolalarning emotsional tajribalariga qanday munosabatda bo'lishlariga va hissiyotlarni sotsializatsiya qilishda ishtirok etishlariga ta'sir qiladi ^[2: 3].

Ota-onalarning hissiyotlarini sotsializatsiya qilish yana bir muhim mexanizmdir. Tuyg'ular, emotsional modellashtirish va bolalarning qayg'usi, g'azabi yoki qo'rquviga munosabat haqida suhbatlar orqali ota-onalar bolalarga emotsional holatlarni tushunish va tartibga solishni o'rgatadilar. Yaqinda o'tkazilgan meta-analitik dalillar shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning hissiyotlarini sotsializatsiya qilish ota-ona va bola o'rtasidagi bog'liqlikning xavfsizligi bilan ham bog'liq ^[4].

Bundan tashqari, ota-ona stressi muhim xavf omili sifatida aniqlangan, chunki uzoq davom etadigan stress ota-onalarning emotsional mavjudligini pasaytirishi va konstruktiv ota-ona va bola o'rtasidagi o'zaro ta'sirdagi qiyinchiliklarni kuchaytirishi mumkin ^[5].

Xalqaro aralashuv tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, oilaga asoslangan psixologik dasturlar ota-onalarning emotsional-ijtimoiylashuv amaliyotini va bolalarning emotsional qobiliyatini yaxshilashi mumkin ^[6: 7]. Bu shuni ko'rsatdiki, emotsional rivojlanish faqat oilaviy xususiyatlar bilan belgilanmaydi, balki maqsadli psixologik aralashuvlar orqali ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'zbek ilmiy adabiyotlarida ham oilaviy munosabatlar, ota-onalarning munosabati, emotsional qo'llab-quvvatlash, muloqot va oilaning psixologik muhitining bolalar rivojlanishidagi ahamiyati ta'kidlangan. O'zbekistonda o'tkazilgan so'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ota-ona va bola munosabatlari va bog'lanish bilan bog'liq jarayonlar maktabgacha yoshdagi bolalarning psixo-emotsional rivojlanishining muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi ^[8: 9]. Biroq, xalqaro tadqiqotlar bilan solishtirganda, O'zbekiston oilasi kontekstida bir nechta psixologik determinantlarni birlashtirgan empirik tadqiqotlar nisbatan cheklanganligicha qolmoqda.

Umuman olganda, adabiyotlar bolalarning emotsional rivojlanishi oiladagi himoya va xavf omillarining kombinatsiyasiga bog'liqligini ko'rsatadi. Ishonchli bog'liqlik, emotsional jihatdan sezgirlik, qo'llab-quvvatlovchi muloqot, to'g'ri ota-onalik va ota-onaning emotsional jihatdan tartibga solinishi muhim himoya omillarini tashkil qiladi, surunkali stress, oiladagi nizolar, emotsional rad etish va nomuvofiq ota-onalik esa emotsional qiyinchiliklarni kuchaytirishi mumkin. Bu O'zbekistonning o'ziga xos madaniy va ijtimoiy sharoitida ushbu determinantlarning o'zaro ta'siriga qaratilgan qo'shimcha tadqiqotlar zarurligini ta'kidlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda oilada bolalarning emotsional rivojlanishining psixologik determinantlarini aniqlash uchun sifatli analitik yondashuv qo'llanildi. Metodologik asos rivojlanish psixologiyasi, bog'lanish, hissiyotlarni tartibga solish, emotsional sotsializatsiya va ota-onalikning zamonaviy nazariyalarga asoslangan edi.

Ilmiy izlanishlar so'nggi xalqaro va o'zbek ilmiy adabiyotlarini, jumladan, empirik tadqiqotlar, tizimli sharhlar, meta-tahlillar va aralashuv tadqiqotlarini tahlil qilishga asoslangan edi. Ota-onalarning emotsional javob berish qobiliyati, bog'lanish xavfsizligi, ota-onalik uslubi, oilaviy muloqot, ota-onalarning hissiyotlarini tartibga solish, ota-onalarning stressi va oiladagi emotsional muhitni o'rganadigan tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratildi.

Xalqaro va o'zbek tadqiqot natijalari o'rtasidagi umumiy psixologik mexanizmlar va farqlarni aniqlash uchun qiyosiy va kontent-tahlil yondashuvi qo'llanildi. Bolalarning emotsional rivojlanishi individual xususiyatlar va oilaviy muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasida yuzaga keladigan dinamik jarayon sifatida o'rganildi. Tahlil, xususan, emotsional xabardorlik, hissiyotlarni tartibga solish, empatiya, psixologik xavfsizlik va ijtimoiy kompetentsiyaga oilaviy o'zaro ta'sirning asosiy natijalari sifatida qaratildi.

Tanlangan metodologiya zamonaviy ilmiy dalillarni sintez qilish va bolalarning emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydigan yoki to'sqinlik qiladigan asosiy oilaviy omillarni aniqlash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bolalarning emotsional rivojlanishi bitta o'zgaruvchi emas, balki o'zaro bog'liq oilaviy va psixologik omillarning kombinatsiyasi bilan belgilanadi. Ko'rib chiqilgan adabiyotlarda aniqlangan eng muhim determinantlar orasida ota-ona va bola o'rtasidagi xavfsiz bog'liqlik, ota-onaning emotsional sezgirligi, hissiyotlarni ijtimoiylashtirish, ota-onalik uslubi, oilaviy muloqot, ota-onaning hissiyotlarini tartibga solish, ota-ona stressi va oilaning umumiy emotsional muhiti mavjud.

Xavfsiz bog'liqlik eng kuchli himoya omillaridan biri sifatida paydo bo'ldi. Ota-onalar bolalarning emotsional ehtiyojlariga doimiy va sezgir munosabatda bo'lganda, bolalar psixologik xavfsizlik va samarali hissiyotlarni tartibga solish ko'nikmalarini rivojlantirish ehtimoli ko'proq. Ota-onalarning javob berish qobiliyati bolalarga faqat muammoli xatti-harakatlar orqali qayg'uni ifoda etish o'rniga, his-tuyg'ularini tushunish va og'zaki ifoda etishga yordam beradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar emotsional xatti-harakatlarning muhim modellari bo'lib xizmat qiladi. Bolalar kattalarning g'azab, stress, umidsizlik va mojarolarga qanday munosabatda bo'lishini kuzatadilar va asta-sekin bu naqshlarni ichkilashtiradilar. Shuning uchun, ota-onalarning emotsional tartibga solishi bolalarning o'z his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aksincha, ota-onalarning haddan tashqari stressi, nazoratsiz g'azab, emotsional rad etish va nomuvofiq javoblar bolalarning emotsional tartibga solinishida qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin.

Oilaviy muloqot ham muhim determinant sifatida aniqlandi. His-tuyg'ular haqida ochiq va qo'llab-quvvatlovchi suhbatlar bolalarga emotsional xabardorlik, hamdardlik va emotsional ifoda etishning tegishli shakllarini rivojlantirish imkoniyatini beradi. Issiqlik, hurmat, psixologik xavfsizlik va oldindan aytib bo'ladigan o'zaro ta'sir bilan tavsiflangan ijobiy oilaviy emotsional muhit bu jarayonlarni kuchaytiradi, doimiy mojarolar va emotsional beqarorlik esa xavf omillari sifatida xizmat qilishi mumkin.

Xalqaro va o'zbek adabiyotlarini taqqoslash bolalarning emotsional rivojlanishining asosiy omillarida sezilarli o'xshashlikni ko'rsatadi. Biroq, O'zbekiston konteksti kengaytirilgan oilaviy munosabatlar va avlodlararo o'zaro ta'sirga ko'proq e'tibor qaratishni talab qiladi, chunki buvilar va boshqa qarindoshlar bolalarni tarbiyalashda faol ishtirok etishlari mumkin. Bu qo'shimcha emotsional yordam berishi mumkin, ammo ota-onalik talablari va emotsional sotsializatsiya amaliyotida ham farqlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aralashuvlar nafaqat bolalarning emotsional qiyinchiliklarini tuzatishga, balki oilaviy muhitni yaxshilashga ham qaratilishi kerak. Ota-onalarni o'qitish dasturlari emotsional sezgirlik, konstruktiv muloqot, emotsional sotsializatsiya, stressni boshqarish va izchil chegaralarni belgilash ko'nikmalarini rivojlantirishi kerak. Bunday oilaga yo'naltirilgan yondashuv bolalarda kuchli emotsional kompetentsiya, chidamlilik va psixologik farovonlikka hissa qo'shishi mumkin.

Umuman olganda, natijalar bolalarning emotsional rivojlanishi dinamik va potentsial ravishda o'zgartirilishi mumkin bo'lgan jarayon ekanligini tasdiqlaydi. Ota-onalarning emotsional resurslarini mustahkamlash va kundalik oilaviy munosabatlar sifatini yaxshilash bolalarning emotsional ongi, o'zini o'zi boshqarishi, hamdardligi va ijtimoiy moslashuvi uchun qulay sharoitlar yaratishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqoladan olingan xulosalar shuni ko'rsatadiki, bolalarning emotsional rivojlanishi oilaviy muhitning psixologik xususiyatlari va ota-ona va bola o'rtasidagi o'zaro ta'sir sifati bilan chambarchas bog'liq. Ishonchli bog'liqlik, ota-onalarning emotsional jihatdan sezgirligi, qo'llab-quvvatlovchi muloqot, ijobiy emotsional model-lashtirish va barqaror oilaviy muhit bolalarning emotsional ongi, o'zini o'zi boshqarishi, hamdardligi va psixologik barqarorligini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Aksincha, ota-onalarning doimiy stressi, emotsional rad etilishi, nomuvofiq ota-onalik va tez-tez oilaviy nizolar bolalarning emotsional farovonligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ota-onalarga bolalar bilan ochiq va qo'llab-quvvatlovchi muloqotni kuchaytirish, ularning emotsional ehtiyojlarini tan olish va ularga munosib javob berish hamda stress va nizolarni boshqarishning konstruktiv usullarini namoyish etish tavsiya etiladi. Psixologik va ta'lim muassasalari emotsional sotsializatsiya, ijobiy ota-onalik va oilaviy muloqotga qaratilgan amaliy ota-onalarni o'qitish dasturlarini ishlab chiqishlari kerak. O'zbekistonda bunday dasturlar milliy oilaviy an'analar, avlodlararo munosabatlar va zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlarni hisobga olishi kerak. Ushbu determinantlarni madaniy jihatdan mos psixologik baholash usullari va kattaroq namunalarni yordamida o'rganish uchun qo'shimcha empirik tadqiqotlar o'tkazish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Cooke J.E., Kochendorfer L.B., Stuart-Parrigon K.L., Koehn A.J., Kerns K.A. Parent-child attachment and children's experience and regulation of emotion: A meta-analytic review // *Emotion*. – 2019. – Vol. 19, No. 1. – P. 110–124.
2. Zimmer-Gembeck M.J., et al. Parental self-regulation and engagement in emotion socialization: A systematic review //

- Psychological Bulletin. – 2024. – DOI: 10.1037/bul0000423.
3. Zhang X., et al. Assessing parental emotion regulation in the context of parenting: A systematic review // *Developmental Review*. – 2023. – Vol. 69. – 101092.
 4. Rodrigues G.A., Waslin S.M., Nair T.K., Kerns K.A., Brumariu L.E. Parental emotion socialization and parent-child attachment security: A meta-analytic review // *Emotion*. – 2025. – Vol. 25, No. 3. – P. 775–781.
 5. The role of parental stress on emotional and behavioral problems in offspring: A systematic review with meta-analysis // *Jornal de Pediatria*. – 2024. – Vol. 100, No. 6. – P. 565–585.
 6. Emotion socialization parenting interventions targeting emotional competence in young children: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials // *Clinical Child and Family Psychology Review*. – 2023.
 7. Burkhardt S.C., Rösli P., Müller X. The Tuning in to Kids parenting program delivered online improves emotion socialization and child behavior in a first randomized controlled trial // *Scientific Reports*. – 2024.
 8. Нишонов А.О., Кадирова Г.Р. Влияние семейных факторов на психическое развитие детей дошкольного возраста // *Research and Implementation*. – 2025.
 9. Isaxanova Sh.A. Maktabgacha yoshdagi bolalari bo'lgan oilalarda ota-onalarning munosabatining oilaviy munosabatlarga ta'siri: O'zbekistonning Farg'ona viloyati kontekstida, bog'lanish nazariyasiga e'tibor qaratgan holda, fanlararo tadqiqot. // *Dunyo ta'limi sifatini oshirishning ilg'or usullari ilmiy jurnali*. – 2025.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.